

Modely myšlenkové (intencionální)

Naše myšlenky, a vlastně už každé naše k něčemu zaměřené akty (výkony) vědomí, jsou jen zdánlivě (pro nás) zaměřeny přímo na ono „něco“, zejména když jde o „něco“ smyslově nějak vnímatelného, registrovatelného. Tak jako pojmenování (ve své předmětné podobě, tj. jako zvuk nebo několik znaků-písmen apod.) samo o sobě ještě nemůže jednoznačně mířit k pojmenovanému (ale musíme správně vědět, znát, k čemu toto pojmenování máme vědomě vztáhnout), tak ani myšlenka (resp. vědomý akt) se neobejde bez jakéhosi zprostředkujícího činitele, který jednak naši soustředěnost na ono „něco“ do jisté míry upřesní. Je tu však významný rozdíl: zatímco smyslové dojmy či vněmy musíme nějak upravovat, upřesňovat a vůbec strukturovat dalšími akty vědomí a myšlení, upřesňovat samu myšlenku nemůžeme zase jen další myšlenkou, ale musíme si vytvořit jakýsi zvláštní „útvár“, který není součástí ani složkou ani původní, ani žádné další myšlenky, nýbrž je čímsi sice na našich vědomých resp. myšlenkových aktech závislým, ale přece jenom do značné (někdy velmi značné) míry také samostatným, takřka svébytným. Už první filosofové se s tím setkali, uvědomovali si to a pokoušeli se to nějak interpretovat (zejména když šlo o geometrické útvary a vztahy, nebo také o čísla a jejich vztahy). Byli tím natolik překvapeni, udiveni a zaujati, že těmto zvláštním útvarům začali někdy připisovat i jakousi nejen částečnou samostatnost a svébytnost, nýbrž dokonce přímo tu základní, „pravou“ skutečnost; odtud pak již nebylo daleko k platónským „ideám“ jako „vzorům“ skutečností druhotných, odvozených a pomíjejících. To už pochopitelně dnes držet nelze, ale už odedávna se stalo čímsi nepochybným, že navzdory tomu, že třeba čísla nebo trojúhelníky a jiné útvary obvykle nepovažujeme za samostatné skutečnosti, pracujeme s nimi přesto velmi podobným způsobem, jako kdyby to skutečnosti opravdu byly – zkoumáme je, studujeme jejich povahu, sledujeme někdy až do velké hloubky jejich vzájemné vztahy a souvislosti atd. Ovšem nejzávažnější vlastností – přinejmenším některých – takových myšlenkových „modelů“ či „konstrukcí“ je jejich „aplikovatelnost“ na skutečnosti opravdové, přesněji „předmětné“ resp. na jejich předmětnou stránku. To právě rozpoznali již někteří myslitelé v řeckém starověku (Pythagoras prý mluvil o tom, že „číslu se podobá všechno“, Iamblichos, Život Pythagorův 162 aj.; též zl. 58 B 2 z Aristoxena u Stobaia; apod.). V dalším vývoji to přineslo obrovský rozmach nejrůznějších kvantifikací, ale to rozhodně není jediný plod myšlenkové práce s takovými i jinými myšlenkovými konstrukty či modely, kterým se od doby Brentanovy a zejména Husserlovy říká „intencionální“.

(Písek, 130904-3.)